

SOCIALISM ELLER BORGERLIG POLITIK, HUVUDFRÅGAN VID VALET

Av direktör UNO MURRAY

OPPOSITIONEN har inte bara att kritisera regeringen och framlägga motförslag till dess propositioner. Den måste alltid vara beredd att ta opponerandets yttersta konsekvenser, dvs. regeringsansvaret, om regeringen efter ett val skulle nödgas avgå. I en renodlat parlamentarisk demokrati av den engelska typen brukar oppositionen därför i regel ha en »skuggregering», sammansatt av personer som efter en regeringskris skall övertaga de centrala posterna i en ny administration.

Hos oss kompliceras saken i väsentlig mån genom att oppositionen på den borgerliga sidan är splittrad på tre partier. Även om dessa förenas i strävandet att störta regeringen och genomföra en ny politik, gör sig såtillvida motsatta intressen gällande, som varje enskilt parti önskar få så många mandat som möjligt genom valen och därigenom så stort inflytande som möjligt i en eventuell regeringskoalition.

Det är väl detta som gjort att diskussionen rörande möjligheterna att åstadkomma ett borgerligt alternativ tett sig tvehågsen och för-

virrande. Under vintern och för våren föreföll det, som om man i vida kretsar önskade, att en sådan samverkan skulle komma till stånd, och de deklarationer som gjordes av vederbörande partiledningar befaste intrycket. Men sedan har de borgerliga partierna återgått till den gamla vanliga rutinen. Debatten har rört mera de meningsmotsättningar som föreligger inom denna grupp än vad som förenar dem gentemot den gemensamma motståndaren. Folkpartiet och centerpartiet, vilka inte tycks lita riktigt på högerpartiets vilja att i sammanjämkningssyfte modifiera vissa delar av sitt program, har, inför utsikten till borgerlig valseger, börjat spekulera över en regering, bestående av representanter av endast förstnämnda två partier, för att i stället på så vis realisera vad man kallar för en »samling till mitten». I detta läge har högerpartiets ledare nyligen i en intervju förklarat, att det visserligen vore en angelägen uppgift att få till stånd ett regeringsskifte, men att denna uppgift kanske inte vore den angelägnaste.

Vad innebörden i sistnämnda uppmärksammade uttalande är får väl klarläggas i den fortsatta diskussionen. Så mycket förefaller dock klart, att det verkligen behövs en ny regering, om det skall bli en annan politik än den hittillsvarande, en regering med bästa möjliga parlamentariska underlag. Högerpartiet har ju också traditionellt hävdat kravet på en effektiv borgerlig samverkan, och det finns ingen anledning antaga att denna linje helt övergivits. Däremot är det sannolikt att högerledningen i det oklara läge som uppstått till följd av debatterna i regeringsfrågan anser, att denna bör få vila till efter valet. Först efter detta vet vi, hurvida en borgerlig regering kan komma till stånd. Och först sedan mandatfördelningen mellan de borgerliga partierna är klar, erbjuder sig en hållbar utgångspunkt för sammansättningen av en sådan regering.

Vad man på många håll i debattens tidigare skede ville var uppenbarligen att redan *före* valet få konstaterat, att en borgerlig samverkan vore möjlig, detta inte minst för att möta ett av socialdemokraternas huvudargument, nämligen att de borgerliga partierna icke skulle vara i stånd att bilda en funktionsduglig regering, om den socialdemokratiska regimen bringades på fall. Att denna förhoppning gäckats hindrar ingalunda, att en sådan samverkan kan bli en realitet *efter* valet. Meningsmot-

sättningarna i en rad frågor behöver inte aktualiseras i ett nytt parlamentariskt läge, då de borgerliga partierna får ett ofrånkomligt gemensamt ansvar att ersätta den socialdemokratiska politiken med en borgerlig. Oavsett mer eller mindre hårt accentuerade skiljaktigheter i den livligt diskuterade frågan om ATP är det tydligt att intet av de borgerliga partierna är tillfreds med den nya lagstiftningen utan samtliga kräver mer eller mindre radikala förändringar däri, bl. a. och icke minst för att undanröja den väldiga statliga dominans på kapitalmarknaden och det socialiseringshot som onekligen är förknippade med den blivande jättelika fondbildningen och nu gällande regler för fondernas förvaltning. När det gäller begränsningen av statsutgifterna och en motsvarande sänkning av det för närvarande mycket höga skattetrycket vill högerpartiet och centerpartiet betydligt försiktigare bedömer möjligheterna i sistnämnda avseende. Men det kan näppeligen förnekas, att alla tre partierna är beredda att följas åt ett ganska långt stycke på samma väg. Inom alla tre grupperna anser man, att den för närvarande utomordentligt omfattande statsverksamheten måste begränsas, och i motsvarande mån friheten ökas för de enskilda medborgarna att disponera över sina inkomster. De grundläggande värderingarna är gemensamma på den

borgerliga sidan, och det är väl inte tu tal om att en borgerlig politik skulle innebära nya utgångspunkter för behandlingen av de aktuella frågorna och en attityd till dessa som radikalt skiljer sig från den socialdemokratiska regimens. Så olyckligt är inte det politiska läget i vårt land att förutsättningar helt saknas för en borgerlig samverkan i ändamål att ge politiken en annan inriktning än hittills. Den stora vattendelaren i svensk politik går inte mellan något eller några av de borgerliga partierna inbördes utan mellan dem och socialdemokratin.

Erfarenheterna av de politiska striderna alltsedan andra världskriget och till nu ger stöd för denna uppfattning, trots bondeförbundets (centerpartiets) engagemang en tid i koalition med socialdemokraterna. Den felbedömning av det ekonomiska läget i landet, av framtidsutsikterna och, framför allt, av våra statsfinansiella och samhällsekonomiska resurser, vilken obestriddligen präglat socialdemokraternas politik, har utsatts för kraftig kritik. Man har livligt tvistat om medlen att mildra de spänningar som gjort sig gällande i samhällsekonomin. Inom ramen för en i stort sett konstant inflationistisk utveckling har krislägena skiftat karaktär, men huvuddragen i regeringens politik har ständigt varit desamma. Under skiftande och delvis motsägelsefulla motiveeringar har man litat till djupt ingripande statliga åtgärder med

kontroller och regleringar, en alltmånga omfattande subventionering och styrning av konsumtionen, dirigerad av investeringsverksamheten på olika områden, begränsningar av de enskilda företagens möjligheter att utnyttja sina resurser för utbyggnad och rationalisering samt en allt hårdare beskattning som tar i anspråk inte mindre än ca 40% av nationalinkomsten. Hela tiden har strävandet uppenbarligen varit att vidga statens makt på enskilda människors bekostnad. Faran är faktiskt att vi steg för steg förs in i ett socialistiskt samhälle, som halva folket är emot. Om denna utveckling tillåts att fortsätta, blir det allt svårare för en ny regim med borgerlig inställning att vända utvecklingen i ny riktning och återställa den frihet som är nödvändig i ett dynamiskt framåtskridande samhälle.

Skiljelinjen mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna är viktig, därför att den är ideologisk och principiellt betingad. Visserligen har de socialdemokratiska partierna under de senaste åren i ett stort antal länder verkställt programrevisioner, som bl. a. gått ut på att mildra den centrala punkten om kravet på socialisering, och på ett och annat håll har man dessutom gått så långt, att man deklarerat anslutning — låt vara inom vissa gränser — till marknadshushållningens och den fria företagssamhetens principer. Men det svenska socialdemokratiska partiet

vidhåller tydligen för sin del i grund och botten de gamla linjerna, och partiet framstår faktiskt just nu såsom ett av de mera radikala i Europa.

Dess traditionella krav om »större jämlikhet i fördelningen av egendom, inkomster och makt» har bibehållits, låt vara med ett nytt modifierande tillägg med genomskådlig, taktiskt betingad adress till tjänstemannagrupperna. Hur långt utjämningen bör drivas, och hur omfattande den skall bli, har icke angivits. Viktigare är emellertid det centrala kravet på »ekonomisk demokrati», definierad som en möjlighet »för hela folket... att påverka de beslut i det ekonomiska livet, som avgör produktionens inriktning och produktionsresultatens fördelning». Det kan inte betyda annat än att den ekonomiska makten i samhället skall koncentreras till de organ, som *representerar* »hela folket» dvs. statsorganen. Decisiv folkröstning är som bekant också något som socialdemokraterna numera är emot, t. o. m. i mycket stora och viktiga frågor! Man är visserligen beredd att »pröva, vilka former av företagande och ägande som bäst tjänar materiellt framåtskridande och mänsklig välfärd». Men att denna självklara beredvillighet att »pröva» särskilt poängteras ser onekligen litet misstänkt ut mot bakgrunden av deklarationen att socialdemokratien »företräder kravet på samhälleligt ägande eller

samhällskontroll av naturtillgångar och företag». Den enda reservation som i sistnämnda hänseende görs, är att socialiseringen skall »vara nödvändig för att tillvarata viktiga medborgarintressen», men vilka dessa är, vet vi inte. Erfarenheten visar, att djupt ingripande åtgärder av stor ekonomisk betydelse understundom kan vidtagas med ytterst knapp, om ens någon, majoritet i riksdagen, ja rent av med lottens hjälp. Rimligare hade varit om socialiseringsaktiviteten hade ställts i beroende av samma förutsättning som programmet numera stipulerar för införandet av republik, nämligen att »en stark opinion härför föreligger».

Talet om »ekonomisk demokrati» är liksom så mycket annat i detta program dunkelt och begreppsmässigt otillfredsställande. Demokrati är i själva verket ingenting annat än en viss styrelseform, vilken, med tryckfrihet, yttrandefrihet, församlingsfrihet samt garanterad rättssäkerhet till person och egendom som grundförutsättningar och medelst allmän och lika rösträtt tillförsäkrar medborgarna inflytande på styrelsens sammansättning och politik. Den beskriver styrelsesättet men inte hur de sociala och ekonomiska förhållandena skall vara gestaltade. Om det olyckliga skulle inträffa, att, under iakttagande av demokratiens former, det ekonomiska livet läggs helt i statens händer och socialiseringen genomföres, har vi inte fått

en ny demokrati — vi har fått socialism. Det verkligt allvarliga problemet är emellertid, om detta kan realiseras, utan att demokratiens urholkas och till slut försvinner, att vi får, inte en styrelse »av folket» utan, som i diktaturer, en styrelse »för folket».

Detta dilemma för socialdemokratien är ofrånkomligt. Ju större ambition den härskande regimen har att från centralt håll eller enligt en av statsmakterna bestämd plan dirigera det ekonomiska livet, desto hårdare måste också kravet bli, att de centralt givna direktiven till punkt och pricka efterföljas, att regeringens och vederbörande myndigheters ekonomiska plan icke rubbas och störes exempelvis av lönerörelser, strejker eller över huvud taget av ett handlande av enskilda företag och medborgare som strider mot densamma.

Att det socialistiska samhället icke kan tolerera den växling vid makten som demokratiens förutsätter är uppenbart, eftersom ett socialistiskt system, administrerat av en borgerlig regering, är fullkomligt otänkbart. Den socialistiska hushållningens hela existens betingas av att den socialistiska regimen är fast rotad för all framtid, är garanterad av ett statsbärande parti, för vilket benägenheten att förhindra en regimförändring därför blir hart när oövervinnlig och lätt kan ta sig uttryck i försök att med icke demokratiska medel förhindra en kritisk folkmajoritet att

göra sig gällande. Hur socialdemokraterna så trosvisst kan fasthålla vid föreställningen att »ingen socialism är möjlig utan demokrati» är således obegripligt. Motsatsen förefaller vara det sannolika. Erfarenheter från andra länder talar sitt tydliga språk.

Ehuru det inte ens hos oss har saknats exempel på hur lätt en förening av politisk och ekonomisk makt i regeringens händer kan uppamma tendenser till maktfullkomlighet och nonchalans vis å vis andra meningsriktningar och intressen är det ingen som bestrider, att våra dagars socialdemokrater bekänner sig till demokratiens. De hoppas förmodligen, att vi alla förr eller senare skall bli socialister av fri vilja, och de ställer en rörande tillit till att den ökade maktkoncentrationen hos staten skall skötas med omdöme och tolerans av blivande styresmän. Men ingen vet, vem eller vilka grupper som framtiden kommer att behärska en allsmäktig statsapparat. Det enda säkra är, att systemet i och för sig kommer att ge den eller de styrande en ofantlig makt, som kan missbrukas med förödande verkningar inte bara för vårt lands ekonomi utan också för den frihet som till äventyrs återstår i samhället.

Socialismens program anger de vägar man ämnar gå men inte den utsträckning i vilken jämlikhets- och socialiseringskraven skall förverkligas. Man vet inte själv och kan ännu mindre för andra ange,

hur det socialistiska samhället kommer att fungera, men kräver likväl dess successiva förverkligande med en politik som undanför undan rycker bort grundvalarna för det liberala samhället och i allt vidare omfattning koncentrerar makten i statens händer genom regleringar och kontroller över väsentliga områden av det ekonomiska livet och genom en kraftig beskattning. Ju längre denna process får fortgå, desto hårdare sätter socialismen sin stämpel på samhället, desto svårare blir

det att introducera en ny politik och ge utvecklingen en annan riktning. Därför är det ur borgerlig synpunkt inte betydelselöst hur länge det dröjer, tills en regimförändring kan ske. Och därför vore det underligt, om de borgerliga partierna inte ens efter en eventuell borgerlig valseger skulle göra allt för att genomföra en borgerlig politik, som väcker förtroende och skapar en rimligare balans gentemot de socialistiska krafterna. Deras ansvar är sannerligen stort.